

חפץ חיים | הלכות לשון הרע | כלל י'

בְּכֻלָּל זֶה יִבְאָר קִצְצַת פְּרָטִים מִן לְשׁוֹן הָרַע, שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, דְּהִינוּ אִם אֶחָד גָּזַל לְחִבְרוֹ, אוֹ עָשָׂק, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, אוֹ אֶחָד גָּזַל אוֹתוֹ, אוֹ עָשָׂקוֹ, אוֹ חֲרָפוֹ, בְּאִיזָה אַפֵּן מִתֵּר לְגִלוֹת דְּבַר זֶה לְאֲנָשִׁים, וְבוֹ י"ז סְעִיפִים.

הִנֵּה לְעִיל בְּכֻלָּל ד' בְּאֲרָנֵי דִין לְשׁוֹן הָרַע מְהַעֲנִינִים, שְׂבִין אָדָם לְמִקּוֹם, וְעַתָּה נִתְחִיל בְּעִזְרַת ה' לְבְאָר דִּין לְשׁוֹן הָרַע מְהַעֲנִינִים, שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, וְחִלְקִנוּהוּ בְּכֻלָּל בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, עֵבוֹר כִּי הוּא נִשְׁתַּנֵּה לְדִינָא בְּהִרְבָּה עֲנִינִים, וְזֶה הַחֲלִי בְּעִזְרַת הַחַוִּינֵן לְאָדָם דַּעַת.

חפץ חיים | סעיף ב' (א) אִם אֶחָד רָאָה אָדָם, שֶׁעָשָׂה עֲוֹלָה לְחִבְרוֹ, כְּגוֹן שֶׁגָּזַל אוֹ עָשָׂק אוֹ הִזִּיקוֹ, בֵּין אִם הִנְגִּזֵּל וְהִנְזִק (ב) יוֹדְעִים מְזָה אוֹ לֹא. אוֹ שְׂבִישׁוֹ, אוֹ שֶׁצָּעְרוּ וְהוֹנָה אוֹתוֹ בְּדַבְרִים. (ג) וְנוֹדַע לוֹ בְּבִירוֹ, שֶׁלֹּא הִשִּׁיב לוֹ אֶת הַגָּזֵלָה וְלֹא שָׁלַם לוֹ אֶת נִזְקוֹ (ד) וְלֹא בִקֵּשׁ פְּנִיּוֹ לְהַעֲבִיר לוֹ עַל עֵוֹנוֹ, אֶפְלוּ רָאָה דְּבַר זֶה בִּיחִידִי, יָכוֹל לְסַפֵּר הַדְּבָרִים לְבְנֵי אָדָם כְּדִי לְעֹזֵר לְאֶשֶׁר אָשֵׁם לוֹ וּלְגִנוֹת הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים בְּפָנֵי הַבְּרִיּוֹת, אֲדָ יִזְהַר, שֶׁלֹּא יַחְסְרוּ אֵלּוּ הַשְּׂבָעָה פְּרָטִים, שֶׁנִּבְאָרִם בְּסִמּוּד.

באר מים חיים:

(א) אִם אֶחָד רָאָה וְכוּ'. שֶׁזֶה לְשׁוֹן רְבִינוּ יוֹנָה בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה בְּמֵאמֶר רַכ"א: וְדַע כִּי בְּדַבְרִים שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ כְּמוֹ גִזֵּל וְעוֹשֵׂק וְנוֹזֵק וְצַעַר וְבוֹשֵׁת וְאוֹנֵאת דְּבָרִים, יָכוֹל לְסַפֵּר הַדְּבָרִים לְבְנֵי אָדָם גַּם הַיְחִיד אֲשֶׁר רָאָה יָגִיד, כְּדִי לְעֹזֵר לְאֶשֶׁר אָשֵׁם לוֹ וּלְקַנָּא לְאִמַּת, וְהִנֵּה אִמְרָה הַתּוֹרָה שִׁיעִיד עַד אֶחָד בְּב"ד כְּדִי לְחַיֵּב אֶת הַנִּתְבַּע שְׁבוּעָה. אִמְנָם יֵשׁ עֲלֵיו לְהוֹכִיחַ אֶת הָאִישׁ תַּחֲלָה עַכ"ל.

וְהִנֵּה לְכַאוּרָה לְהַרְמַב"ם יֵשׁ חִלּוּק בְּדִין זֶה שֶׁז"ל בְּפ"ו מֵהַלְכוֹת דִּיעוֹת הַלְכָה ח': הַמוֹכִיחַ אֶת חִבְרוֹ תַּחֲלָה לֹא יִדְבַר לוֹ קְשׁוֹת עַד שִׁיכְלִימֵנו שְׁנֵאמַר הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא וְכוּ' בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּדַבְרִים שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, אֲבָל בְּדַבְרֵי שָׁמַיִם אִם לֹא חֹזֵר בּוֹ בְּסִתֵּר מְכַלִּימֵן אוֹתוֹ בְּרַבִּים וּמְפַרְסְמֵן חֲטָאוֹ וּמְחַרְפֵּן אוֹתוֹ בְּפָנָיו וְכוּ' עַד שִׁיחֹזֵר לְמוֹטָב עַכ"ל, וּמִשְׁמַע דְּבַדְּבָרִים שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ אִפִּילוּ אִם הוֹכִיחוּ וְלֹא חֹזֵר בּוֹ אֵין לְפַרְסַם חֲטָאוֹ דְּלֹא כְּרַבִּינוּ יוֹנָה.

אוֹלָם בְּגִזֵּל וְעוֹשֵׂק וְנוֹזֵק אִם לֹא יוֹכֵל לְהַצִּיל אֶת מִמּוֹן הַנְּגִזֵּל וְהַנִּזְק אִם לֹא שִׁיפְרַסַם הַדְּבָרִים לְבְנֵי אָדָם, וְהֵם יִסְבְּבוּ שִׁיחֹזֵר הַגִּזִּילָה וְהַהִיזֵק לְבַעֲלֵיהֶם, בּוֹדָאֵי צְרִיךְ לְעִשׂוֹת כֵּן, וְלֹא שִׁיךְ בְּזֶה כֻּלָּל אִיסוּר לְשַׁח"ר וְרַכִּילוֹת וְכְמוֹ שְׁנִכְתוּב אִי"ה לְקַמֵּן בְּהַלְכוֹת רַכִּילוֹת, וְהַרְמַב"ם ג"כ אֵין כּוֹוֵנָתוֹ לְהַחֲמִיר בְּאוֹפֵן זֶה, רַק כֹּל דְּבָרֵינוּ הֵם אִם לֹא תְּגִיעַ תּוֹעֵלַת הַזֹּאת, רַק שִׁירַנְנוּ בְּנֵי אָדָם אַחֲרָיו, דְּלַרְבִּינוּ יוֹנָה מוֹתֵר כְּמוֹ שְׁכַתַּב בְּהַדִּיא בְּשִׁטָּה מְקוּבָצַת ב"ב (דף ל"ט) בְּשֵׁמוֹ וְכְמוֹ שְׁנַעֲתִיק דִּין זֶה לְקַמֵּן בְּפָנִים, אוֹ אִם צִיעֵרוּ בְּדַבְרִים וּבִישׁוֹ. דְּמִשְׁמַע לְכַאוּרָה מֵהַרְמַב"ם דְּאִסוּר לְפַרְסַם אִף אִם לֹא חֹזֵר בּוֹ עִי" הוֹכַחָה, דְּאִלִּיָּה מֵאֵי מִמַּעַט הַרְמַב"ם מְלַפְרַסַם בְּעִנִּינִים דְּבִין אָדָם לְחִבְרוֹ. אֲכַן לְפִי מָה שְׁמַסִּיק הַלְחָם מִשְׁנָה בְּסוּף ד"ה הַמוֹכִיחַ, דְּכוֹוֵנָת הַרְמַב"ם הוּא דְּבַדְּבָרִים שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ מוֹתֵר לְהַכְלִים אוֹתוֹ בִּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ אִם לֹא חֹזֵר בּוֹ, אֲבָל בְּדַבְרֵי שָׁמַיִם מוֹתֵר אִפִּילוּ לְהַכְלִימוֹ בְּרַבִּים עִי"ש בְּל"מ, יְתוֹרֵץ ג"כ קִצְצַת קוֹשִׁיתָנוּ. דְּהַכִּי קְאָמַר הַרְמַב"ם דְּבַדְּבָרִים שָׁמַיִם מְכַלִּימֵן אוֹתוֹ בְּרַבִּים ג"כ, אֲבָל מָה שְׁכַתַּב מְפַרְסְמֵן חֲטָאוֹ וְכוּ' זֶה אִפִּילוּ בְּדַבְרִים שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוֹ מוֹתֵר, כְּמוֹ דְּלַדְּבָרֵי הַלְחָם

משנה אתה מוכרח לומר דמה שכתב הרמב"ם ומחרפין אותו בפניו אדברים שבין אדם לחבירו ג"כ קאי, כן גם זה, וא"כ אפשר דסובר כר' יונה.

אבל אין להביא ראיה לזה מדכתב לקמן בפ"ז הלכה ה' והמספר דברים שגורמים וכו' להזיק חבירו בגופו או בממונו או להצר לו או להפחידו הרי זו לשה"ר, וא"כ בענינו שע"פ דין מגיע לו הצער מה לשה"ר שייך בזה, דיש לומר דהרמב"ם כלל בדיבורו זה אפילו היכי שאין מספר עליו שום דברי גנות ע"פ אמת, כמו שכתב הכסף משנה שם דדברי הרמב"ם נובעים ממעשה דיהודה בן גרים שלא חשב בזה לגנות לרשב"י, וכמו שכתבנו במקום אחר, אפ"ה כיון שבדיבורו נסבבה רעה לחבירו בכלל לשה"ר הוא, משא"כ בענינו דמספר עליו דברי גנות אפשר דאסור.

סוף דבר אפילו אם יסבור הרמב"ם כר' יונה עכ"פ מוכח מדבריו שעל פי הדין אסור לפרסם חטאו אם לא הוכיחו מתחלה, ועיין במה שנכתוב לקמן בסק"ז.

(ב) יודעים מזה או לא. הוא מדכתב ר' יונה דומיא דעד אחד בב"ד ושם בכל גווני צריך להעיד.

(ג) ונודע לו. כן כתב ר' יונה במאמר רכ"ח, ודין זה הוא אפילו בסתם איש ישראל, וכל שכן אם הוא תלמיד חכם בודאי צריך שיתברר לו מתחלה שלא השיב הגזילה ולא פייסו, כמו שאמרו בברכות (י"ט) אם ראית ת"ח וכו'. ומה שאמרו שם אבל בממונא וכו' היינו אם ידוע שלא השיב, אין לומר עליו שמא עשה תשובה לה', כי עיקר התשובה בענין ממון היא ההשבה, אבל אם בדבר זה גופא הוא ספק שמא השיב לו את הגזילה או פייסו עבור הצער והבושת, בודאי אסור לגנותו בזה אצל אחרים.

(ד) ולא ביקש פניו וכו'. כן כתב ר' יונה במאמר רכ"ח עיי"ש וקאי על ציערו וביישו וגם על גזלו או עשקו דשם מהני נמי אם פייסו ומחל לו. ומ"ש ולגנות המעשים הרעים, כן כתב ר' יונה בדבריו המובאים בשיטה מקובצת ב"ב והעתקנוהו פה בסוף הספר.

חפץ חיים | סעיף ב' ואלו הן :

א (ה) שְׁיִרְאָה זֶה הַדָּבָר בְּעֵצְמוֹ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂמִיעָה מֵאַחֲרִים, אִם לֹא שֶׁנִּתְבָּרַר לוֹ אַחַר כָּד, שֶׁהַדָּבָר אֱמֶת.

ב שְׁיִזְהַר מְאֹד, שֶׁלֹּא יַחְלִיט תַּכְּף אֶת הָעֵנָן בְּדַעְתּוֹ לְגַזֵּל וְעֵשֶׂק אוֹ לְהִזָּק וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, (ו) רַק יִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב אֶת עֵצָם הָעֵנָן, אִם הוּא עַל פִּי דִין בְּכֻלּוֹ גָּזֵל אוֹ הִזָּק.

ג (ז) שְׂיִזְכִּיחַ אֶת הַחוּטָא מִתְחִלָּה (ח) וּבְלִשׁוֹן רַכָּה, אוֹלֵי יוֹכֵל לְהוֹעִיל לוֹ, וְיִיטִיב עַל יְדֵי זֶה אֶת דְּרָכָיו, וְאִם לֹא יִשְׁמַע לוֹ, אִזּוֹ יוֹדִיעַ לְרַבִּים אֶת אֲשַׁמַּת הָאִישׁ הַזֶּה, מִה שֶׁהִזִּיד עַל רַעְהוֹ. (וְאִם יוֹדֵעַ בּוֹ, שֶׁלֹּא יִקְבֵּל תּוֹכַחְתּוֹ, יִבְאֵר לְקַמּוֹ, אִם יִרְצֶה ה', בְּסַעֲרֵי ז').

ד (ט) שֶׁלֹּא יִגְדִיל הָעוֹלָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִיא.

ה (י) שְׂיִכְנֹן לְתוֹעֵלַת, וְכִמּוֹ שֶׁנִּבְאֵר לְקַמּוֹ בְּסַעֲרֵי ד', וְלֹא לְהִנּוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, מִהַפְּגָם הַהוּא, שֶׁהוּא נוֹתֵן בְּחִבְרוֹ, וְלֹא מִצַּד שְׂנֵאָה, שְׂיִשׁ לוֹ עָלָיו מִכְּבָר.

ו אִם הוּא (יא) יָכוֹל לְסַבֵּב אֶת הַתּוֹעֵלַת הַזֹּאת גּוּפָא {עֲצָמָה} בְּעֵצָה אַחֲרֵת, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְסַפֵּר אֶת עֵנָן הַלְשׁוֹן הָרַע עָלָיו, אִזּוֹ בְּכָל גִּוְנֵי אֲסוּר לְסַפֵּר.

ז (יב) שֶׁלֹּא יִסּוּבֵב עַל יְדֵי הַסְּפוּר הִזָּק לְהַנְדוֹן יוֹתֵר מִכְּפִי הַדִּין, שֶׁהִזָּה יוֹצֵא, אֱלוֹ הוֹעֵד עָלָיו בְּאִפְסוֹ זֶה עַל דְּבָר זֶה בְּבֵית דִּין, וּבִאִוֵר דְּבָר זֶה עֵין לְקַמּוֹ בְּהִלְכוֹת רְכִילוֹת בְּכֻלּוֹ ט', כִּי שָׁם מְקוּמוֹ.

באר מים חיים :

(ה) שִׁירָאָה זֶה הַדָּבָר בְּעֵצְמוֹ וְכוּ'. דִּהְלֵא עַל הַשְּׂמִיעָה אֵין לוֹ רַק לַחוּשׁ, וְאִיכּ אֵיךְ יִלְךְ וְיִסְפֵּר זֶה לְאַחֲרִים בְּגֵדֵר וּדְאֵי. וְגַם אֵין שִׁיךְ בִּזְהָ הַתִּירָא דְר' יוֹנָה שְׁכַתֵּב דּוּמִיא דִּהַתִּירָה הַתּוֹרָה עַד אַחַד, דִּהְלֵא עֵדוֹת אֵין שִׁיךְ רַק אִם הוּא יוֹדֵעַ אֶת הַדָּבָר בְּעֵצְמוֹ וְלֹא עַל יְדֵי שְׂמִיעָה מֵאַחֲרִים.

וְאֵין לְהַקְשׁוֹת עַל זֶה מִרְשָׁבִים דְּבִיב (דף ל"ט ע"ב) ד"ה וּמִי"ד בְּפִנֵּי ג' שֶׁשְּׂמַע מִדְּבָרֵינוּ דְאִם יִסְפֵּר אַחַד לְחַבְרֵינוּ מִה שְּׂמַע מֵאַנְשִׁים שְׂפִלוּנֵי אִמֵּר עַל פְּלוּנֵי שֶׁהוּא מַחְזִיק שְׂדֵהוּ בְּגִזְלוֹתָא, דְאֵין זֶה בְּכֻלּוֹ לִישְׁנָא בִישָׂא (דְאֵל"ה אֵיךְ יָכוֹל לְבוֹא לְבִסּוּף לְאִזְנֵי הַמַּחְזִיק) מִשּׁוּם שִׂיכּוֹל לְצַמּוּחַ לְבִסּוּף טוֹבָה לְהַמְחִזִיק עֵי"ז שִׁיזְהַר בְּשִׁטְרוֹ, אִף שִׂיכּוֹל לְהִיּוֹת שְׂכַל עֵצָם הָעֵנָן הוּא שְׂקֵר שֶׁלֹּא אִמֵּר עֵלֵינוּ מַעוֹלָם שֶׁהוּא גִזְלוֹן. וְאִיכּ הַכִּי נִמִּי אִם כּוֹוֵנְתוֹ שֶׁתְּצַמַּח מִזֶּה תּוֹעֵלַת לְהַנִּידוֹן אִמֵּאֵי יִהִיָּה אֲסוּר. דִּישׁ לְחַלֵּק, דִּהַתֵּם אֵינוֹ אִוֵּמֵר סֵתֵם שֶׁהוּא מַחְזִיק שְׂדֵהוּ שֶׁל פְּלוּנֵי בְּגִזְלוֹתָא, אוֹ שְׂפִלוּנֵי הַמַּעֲרַעֵר אִמֵּר עַל הַלּוֹקַח זֶה שֶׁהוּא גִזְלוֹן, רַק שֶׁהוּא מִסְפֵּר מִה שְּׂנִשְׂמַע שֶׁאִמֵּר פְּלוּנֵי עֵלֵינוּ שֶׁהוּא מַחְזִיק שְׂדֵהוּ בְּגִזְלוֹתָא, לֹא כֵן בְּעֵינֵינוּ, שֶׁעַל סִמְךָ שְׂמַע מִתְחִלָּה דְּבַר עוֹלָה עַל אַחַד הוּא מִסְפֵּר אַחֲרֵיכּ סֵתֵם עֵלֵינוּ שֶׁהוּא אִישׁ גִּזְלוֹן וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָ, זֶה בּוּדְאֵי אֲסוּר, וְעוֹד דִּהַתֵּם הַתּוֹעֵלַת מִצּוִיָּה יוֹתֵר מִהַכָּא, מִשּׁוּם דְּכִשִּׁיבּוֹא הַדָּבָר לְאִזְנֵינוּ בּוּדְאֵי יִזְהַר בְּשִׁטְרוֹ, מִשָּׂאִיכּ הַכָּא דְאֵיירִינֵן לְעֵנִין לְסַפֵּר לְאַחֲרִים שֶׁהֵם יַעֲזְרוּ לְהַנְגוֹל וְהַנִּיזֵק, אוֹ שְׂעִי רִינוּסֵם יִשׁוּב מִעֵצְמוֹ מִדְּרָכֵינוּ הַרְעִים, דְּזֶה אֵינוֹ מִצּוֹי כָל כַּךְ, בּוּדְאֵי מִסְתַּבְרָא דְאֲסוּר אִם לֹא רָאָה בְּעֵצְמוֹ.

ולענין אם לגלות דבר זה להנגזל בעצמו אם עדיין לא ידע מזה, יבואר אי"ה לקמן בהלכות רכילות כלל ט' סעיף ז'.

(ו) רק יתבונן היטב. פשוט הוא, כי מה מאוד צריך ליזהר הרוצה להיות דיין לעצמו להתיר לנפשו הלאו דלשה"ר מטעם לקנא לאמת, לבדוק תחלה אחר האמת היטב. כי זה אינו מצוי שיראה לאחד בפשיטות שהולך וגונב מכיסו של חבירו או ששובר כליו של חבירו, רק ע"י עסק וכיו"ב נסבב, שלפי הנראה נשאר בידו ממון של חבירו בעול, על כן צריך לדרוש מתחלה הענין לאמתו בכל פרטיו, כי למה יהא הדין זה של לשה"ר גרוע יותר משארי דברים שיש להם חזקת איסור שכל זמן שלא נמצא להם היתר ברור באיסורייהו קיימי, ה"נ דכותיה והוא הדין אם ראה לאחד שציער ובייש לחבירו, ידרוש ג"כ אולי חבירו ציערו וביישו מתחלה, וכל כיוצא בזה.

(ז) שיוכיח את החוטא. כן כתב ר' יונה במאמר רכ"א שכתב אמנם יש עליו להוכיח את האיש תחלה, ואף דבמאמר רכ"ח כתב אמנם המטיבים דרכם דבר ידברו בראשונה את החוטא וכו' ומשמע שם להמעין דהוא רק מדרבנן בעלמא שבלא"ה יהיה דבר זה בכלל אבק לשה"ר, שם לא איירי ר' יונה רק לענין איסור לשה"ר, אבל לענין מצות הוכחה לעולם אימא לך דמן הדין מחוייב להוכיחו קודם שיפרסם עליו שום גנאי. כיון דאיירינן בסתם איש ישראל שלא נתחזק עד עתה לרשע, בודאי הוא בכלל עמיתך ומחוייב להוכיחו פן יקבל תוכחתו ולא יצטרך לפרסם עליו שום גנאי. ואם כן אפילו אם ירצה לאמר הדברים בפני שלשה דתו אין בו משום אבק לשה"ר כדמוכח בר' יונה במאמר רכ"ח בסופו ע"ש עכ"פ יהיה אסור לפרסמו קודם שהוכיחו משום מצות הוכחה, אם לא שיודע בו שאיננו מקבל תוכחתו (ובזה מיירי המימרא דבפני שלשה שהביא הר"י בסוף המאמר הנ"ל).

דאי לא תימא הכי כדברינו, ותאמר דאין עובר על מצות הוכחה רק אם אינו מוכיחו כלל, משא"כ אם ברצונו להוכיחו אחר זה מותר לעת עתה לפרסם גנותו לעין כל כדי לקנא לאמת ולעזור לאשר אשם לו, יקשו דברי ר' יונה שבשערי תשובה אדבריו שמובאים בשמו בספר שיטה מקובצת על ב"ב (בדף לט), דכתב שם כגון שיודע בו שאינו מקבל תוכחתו וכו', אלא ודאי כמו שכתבנו.

ואפילו אם תדחה את דברינו ותאמר שבשיטה מקובצת נקט ר' יונה רק למדה טובה ומצוה בעלמא, או דשם נקט רק לפי הסברא שהוסיף שם שיתכוין שיגיעו הדברים לאזניו ויתקן מעשיו, ולכך כתב כגון שיודע בו שאינו מקבל תוכחתו, דאל"ה כיון שאינו מתכוין רק לטובתו יותר טובה היא לו שיוכיח אותו אולי ישמע לו ולא יצטרך לבזות אותו לפני אנשים, אבל בש"ת שלא זכר סברא זו כלל, רק כדי לקנא לאמת ולעזור לאשר אשם לו אך שיזהר שלא יהיה נחשד לחונף או לשקרן וכאידך סברות המובאות שם בשיטה מקובצת בשם ר' יונה, אפשר דאין מחוייב מן התורה להוכיחו קודם שיפרסם עליו רק למצוה ומדה טובה בעלמא, מכל מקום לפי מה שהעתקנו לעיל את דברי הרמב"ם בסוף סק"א [י"א שצ"ל י"א] מבואר שם בהדיא דאסור לפרסם גנותו אם לא הוכיח אותו מתחלה. ועיין לעיל בכלל ג' בבמ"ח סוף סק"א. וע"פ דברינו אלה כתבתי דברי שבפנים דצריך להוכיח אותו מתחלה.

וזה הוא אפילו בסתם איש ישראל, ובפרט אם מי שעשה העולה הוא איש בן תורה, בודאי הוא מוכרח לדבר עמו תחלה לידע מאתו טעם ההיתר שלו ומה הביאו לזה, דאל"ה לא יושלם הפרט השני הנ"ל בפנים, כי אולי יראה לו שהדין עמו, וכמאמרם ז"ל באבות ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו *. (באר מים חיים)

הגה"ה: וכן מוכח לענ"ד במעשה דרב ור' שילא ביבמות (דף קכ"א), שר' שילא התיר לאשה אחת להנשא שלא כדין, ורצה רב לשמתיה על זה, ועכבו שמואל עד שישאלו מתחלה את פי ר' שילא. וכן היה, והודה ר' שילא שטעה. וקרי שמואל עליה דרב לא יאונה לצדיק כל און, ועיין שם ברש"י. אלמא דדבר זה נקרא און אם היה מנדיהו קודם ששאל לר' שילא בעצמו. ונוכל לומר דבענינינו בודאי גם רב מודה דצריך לנהוג כשמואל, דשם סבר רב מתחלה שצריך לנדות את רב שילא שעבר על איסור שאין תקנה לאיסורו במה שהתירה להנשא. משא"כ בנידון דידן שיש תקנה בהשבה או בפיוס גם רב סובר דצריך להוכיח אותו מתחלה קודם שיפרסם קלונו לאנשים. (הגהה)

(ח) ובלשון רכה. כ"כ הרמב"ם בפרק ו' מהלכות דעות עיי"ש.

(ט) שלא יגדיל העולה וכו'. פשוט הוא דהוא בכלל שקר, ומוציא שם רע נקרא עבור זה. וראיה לדבר לפי מה דאמרינן בערכין (ט"ו ע"א) במשנה נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה (פירוש שהאונס או מפתה חייב רק נ' כסף ומוציא שם רע מאה) ומסקינן בגמרא שם דהעיקר מה שקנסה התורה מוציא שם רע הוא על השם רע שהוציא עליה ולא משום דרצה לגרום לה מיתה עיי"ש. ומוציא שם רע נקדא אם בא לבית דין ומספר לפנייהם איך שאשתו זינתה אחר אירוסין שלו, ומביא עדים על זה. ואם אח"כ הביא האב עדים והזימום לעידי הבעל, אז נידון הבעל בתורת מוציא שם רע. וידוע הוא דאף אם יאמרו העדים השניים שאמת הוא שהיא פרוצה ביותר, שזינתה קודם אירוסין בנדוניה והם בעצמם התרו בה והיא חייבת כרת על זה, אפ"ה נידון הבעל בתורת מוציא שם רע משום דלא היה לו להגדיל השם רע כל כך. וידוע הוא מאמר הגמרא בכתובות (מ"ו ע"א) דאזהרת מוציא שם רע היא מלא תלך רכיל בעמך, וכן כתב הרמב"ם בסה"מ ל"ת ש"א. וא"כ ה"נ בעניננו צריך לזהר מאוד שלא יגדיל העולה יותר ממה שהיא דיהיה בכלל מוציא שם רע, כמו שכתב הרמב"ם בריש פ"ז מהלכות דעות דהמספר על חברו גנות של שקר הוא בכלל מוציא שם רע.

ולבר מן דין, הלא עיקר ההיתר של ר' יונה הוא דומיא דעד אחד שהוצרך להעיד בב"ד כדי לחייב את חבירו שבועה, ועד אחד בוודאי אסור להוסיף בעדותו אפילו פרוטה אחת על מאה מנה. גם הלא מפורש הוא דאסור להוסיף במלקות לרשע יותר מכפי חיובו, וה"נ דכוותיה דהלא שנינו בערכין (דף ט"ו) דהאומר בפיו חמור מן העושה מעשה.

וא"כ לפי מה שביררנו, אם מספר דבר עולה שעשה אחד לחבירו, ויודע שום חלק זכות שיש בענין המעשה הזה, שאם ידעו השומעים את החלק ההוא לא יחשב בעיניהם דבר זה לעולה גדולה כל כך, וכשישמיט המספר את הפרט הזה יתבזה בעיניהם מאוד, צריך לזהר מאוד שלא להשמיט.

(י) שיכוין לתועלת וכו'. כן מוכח ברי' יונה במאמר רכ"ח ורטי"ז ורי"ט ובמה שהביא בשיטה מקובצת (ל"ט ע"א) בשם עליות הרי' יונה ז"ל וכן מוכח בב"מ (דף נ"ח ע"ב) ברש"י ד"ה דדש וכו' עיי"ש. ומילתא דמסתברא הוא, שדבר זה מפורש בכמה מקומות בספרי חז"ל דמה שקוצף הקב"ה על העובדי כוכבים המריעים לישראל, אף שהרעה המגיעה לנו מאתם הוא מאת הש"י בדין ובמשפט כפי עונותינו, והוא לתועלתנו כדי שינכה עי"ז מעונינו ונהיה נקיים לעתיד לבא, עם כל זון יענשו אחר כך העובדי כוכבים בעונש גדול, מפני שהם אינם מכוונים לתועלת רק מצד שנאה ושמחים בצרתנו, והכי נמי דכוותיה.

(יא) יכול לסבב. וראיה לזה ממאי דאמרינן בסנהדרין (י"א ע"א) במעשה דעכן דכתיב ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא ישראל, אמר לפניו רבש"ע מי חטא, אמר לו וכי דילטור אני, לך הטל גורלות, ופירש"י דילטור רכיל. וכעין זה ג"כ איתא בתנ"א בפרק י"ח כשביקש יהושע שיודיענו הקב"ה מי חטא השיבו הקב"ה מה לך יהושע וכי אני מדבר אליך היום לשה"ר וכו'. ולכאורה יפלא מאד וכי על איש כעכן שמעל בחרם, ועל ידו נפלו ישראל במלחמה, ובא על נערה מאורסה, ועבר על חמשה חומשי תורה כמ"ש בסנהדרין (דף מ"ד ע"א), שייד לשה"ר, ומלשון הגמרא והתנ"א משמע שהוא לשה"ר גמורה ולא חומרא בעלמא, אלא ודאי כמו שכתבנו, דכל היכי דיוכל לסבב התועלת מבלי שיצטרך לספר עליו, אסור מן הדין. והתם נמי הלא יש עצה בגורלות, וזה הוא שאמר לו הקב"ה וכי דילטור אני, לך הטל גורלות.

וכענין זה מצינו ג"כ בשאר חלקי התורה ביבמות (דף כ':) אם אתה וכו', ובב"ק (דף כ"ח ע"א) היה לו לשמטו עיי"ש, וכגון ברודף שאם יכול להצילו באחד מאבריו ולא הצילו נחשב לרוצח עיי"ז וכה"ג בח"מ בסימן תכ"א סיי"ג באדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו ואינו יכול להצילו וכו' ומשמע אבל אם יכול להצילו בענין אחר ממילא נחשב חובל ממש, והכי נמי בעניננו כיון שהוא יכול לסבב את התועלת הזו דהיינו להציל חבירו בענין אחר, ממילא נחשב למספר לשה"ר ממש. ועיין לקמן בח"ב כלל ט' ס"ק ל"ה.

ומה שכתבנו בעצה אחרת וכו', היינו בין לענין התועלת לעזור לאשר אשם לו, ובין אם כוונתו לגנות לעושי רשעה וכמו שכתבתי בפנים בסעיף ד', ג"כ יצויר פשט זה, כי לפעמים תוכל להגיע התועלת הזו אף אם לא יזכיר שם מי שעשה העולה הזו, רק יראה לכל על פי התורה את גודל גנות מי שיש לו מדה רעה הזו דהיינו לגזול או לבייש בני אדם וכיו"ב.

(יב) שלא יסובב וכו'. פירוש דאם הוא משער לפי ענין השומעים שיעשו עמו יותר מכפי הדין שהיה יוצא עליו בבית דין אסור לספר להם.

ולא יקשה על זה המעיין ממ"ש בח"מ בסימן שפ"ח ס"ז בהגה"ה י"א דאדם המוכה מחבירו יכול וכו' וה"ה אחר כמו דאיתא בש"ך שם ס"ק מ"ה בשם מהר"מ

מריזבורק, דשם איירי שיש בזה תועלת על להבא שלא יכהו עוד ואי אפשר להציל אותו בעגין אחר, ומשום דאל"כ אין לך אדם שיציל את חבירו מיד מכהו כמו איתא בש"ך שם ובביאור הגר"א, ובענינא דידן איירינן רק להציל ממנו את ממונו שנתחייב לו עד עתה, ולהכי אסור אם יודע המספר שעייז יעשו אח"כ עם הנידון שלא כדין.

וכל זה אפילו אם המספרין הם שנים, אבל אם המספר הוא אחד, יזהר יותר בענין זה, דהיינו, אם הוא רואה שיעשו השומעים מעשה ממש על ידו, ועל פי דין בודאי לא היו מועילים דבריו רק לענין שבועה וכה"ג, אסור לו לספר להם רק לזרזם שיביאו הגזלן והעושק לדין, ושם יעיד להנגזל או להנעשק והניזק. וביאור דבר זה בכל פרטיו ומקור לדין זה עיין לקמן בהלכות רכילות בכלל ט' סעיף ה' ו' עיי"ש.